

סנהדרין צא-ב

עניין: ויכוחי רבי ואנטונינוס

מהר"ל גור אריה דברים כה, ב

אמנם נראה, כי בודאי היה ראוי ללקות ארבעים כנגד ארבעים יום של יצירת הולד, וכיום האחרון – הוא יום ארבעים – מקבל הולד הנשמה, ובכל ל"ט הוא בריאת הגוף¹². ובגוף הוא החטא¹³, שבו היצר הרע¹⁴, והנשמה חטאה עמו, שכל המחובר לטמא הרי הוא כמוהו בעודה עם הגוף¹⁵. ולפיכך אמרה תורה "ארבעים יכנו", שאף הנשמה שעם הגוף חייב המלקות, שכל אשר הנשמה עם הגוף – שהוא החוטא – הרי היא כמוהו, כדלעיל. אכן כשמכין אותו ל"ט מכות, ובזה שב יצירת הגוף נקי מן החטא, שכן אמרו חכמים (מכות נג.) כל חייבי מלקות נפטרו מידי עונשן על ידי מלקות¹⁶, והרי בל"ט מכות הוסר החטא מן הגוף, וממילא נמצא הנשמה טהורה. שאין בה פחיתות בעצמה, רק כאשר היא מצורפת לגוף החוטא, וכאשר הגוף נקי מן החטא, אין כאן פחיתות וחטא בנשמה, ואין צריך להלקותו¹⁷ עוד¹⁸!

מהר"ל גור אריה בראשית כה, כב

ויחזקאל ועשו מפרנס צאת. שלשון "ויתרוצצו" לשון ריצה¹⁹, שזה רץ לכאן וזה רץ לכאן, ומפני שכתוב ב' צד"י דריש²⁰ ב' ריצות. ואם תאמר לפירוש זה שהיה עשו מפרנס לצאת, והלא אין היצר הרע באדם אלא מעת שנולד, שנאמר (לעיל ד, ו) "לפתח חטאת רובץ"²¹, ולקמן פירש רש"י (פסוק נג) 'מן המעיים הם נפרדים זה לרשעו וזה לתומו', ולא בעודם בבטן, ונראה דהיינו דוקא שאין האדם חוטא ביצר הרע להיות מתאוה לחטוא קודם שנולד²², שאין יצר הרע בא אלא אחר הלידה, והטעם ידוע למשכיל²³, אבל כאן מה שעשה עשו לא בשביל יצרו, אלא מפני שהיה עשו רוצה לצאת לשוב אל מינו וטבעו²⁴, שכל דבר ודבר מתעורר אל טבעו, לפיכך כשבא יעקב לבתי מדרשות היה מתעורר אל רוח הקודש, ומתעורר לצאת בטבעו, וכן עשו כאשר היתה באה לפני בתי עבודה זרה, ולא משום יצרו הרע²⁵. עיין בפרשת נח נתבאר זה

מהרש"א

מקום תפלה כדלמרינן צפרק לא יחפור ודו"ק: א"ל משעת יצירה א"ל בו' ג' ימים ב"א מ"ח ואינה מסרחת בו'. ושעת יצירה הוא ארבעים יום אחר הפקידה והיאך מתקיים הטפה כ"כ שלא תסריח וכיון שהיא מסרחת שוב אינה מולדת כפרש"י הכי אמרינן צפרק

הטפה שלא תסרה וק"ל: לפתח חטאת רובץ בו'. ויש להקשות מהא דלמרינן פ"ב דיומא בן ההוא עונרה דלרחה צויה"כ אחאי לקמיה דר"מ א"ל לחישו לה ולא אלחישא קרי עליה זורו רשעים מרחם מהא מוכח ששולט יפה"ר גם צמעי אמו וצהא יש ליישב דע"י אמו כי התם אפשר דשולט צו יפה"ר קודם היצאה אבל צולד עזמו אינו שולט יצר הרע דא"כ היה צועט ויואל אך קשה מהא דלרשין גבי ויתרוצצו הבנים בקרבה גן שהיתה עונרת על פתח עונרת כוכבים והיה עשו מפרנס לנאח וק"ל: ר"ל רמזו כתיב במ עור ופסח גו'

אפיקי ים להגרי"א חבר

וא"ל אנטונינוס לרבי יצה"ר וכו' גם בזה יש ענין עמוק שלכאורה יש לתמוה לפי מה דמשמע דרבינו הקדוש הודה לאנטונינוס שאין יצה"ר ניתן בו עד שיוצא מרחם אמו, והרי להיפוך מצינו דכתי' זורו רשעים מרחם וכמעשה דשבתי אצר פירי דפ' בתרא דיומא (פג ע"א) וכמ"ש, וכמ"ש ויתרוצצו הבנים בקרבה ואמרו רז"ל (ב"ר פ"טג) כשהייתה עוברת על פתח ע"ז עשו מפרנס לצאת וכו'. אבל הענין בזה שענין יצה"ר שבאדם יש בזה ב' מדריגות, הא' טבע האדם עצמו אשר הוא חומר ילוד אשה נמשך בטבעו לכל רע ולכל עון, והב' הוא כח מסט"א שנברא בשביל הבחירה, וכ"ז שהולד הוא ברחם אמו אין לו שליטה עליו מאחר שאמו מגינה עליו שאימא הוא עלמא דחירו ששם אין שטן וכו' ויקרא שמה רחובות וכו', והיא סוכת שלם שהיא מקפת אותו והוא בסוד שם אהי"ה שהוא העיבור כמ"ש רבינו בפ"י לס"ד. ולכן כתי' לפתח חטאת רובץ שממתין לאדם כשיוצא מרחם אמו שאז הארת אימא סר מעליו ויכול לשלוט בו, ולכן כ"ז שהוא בבטן אמו לומדים עמו כל התורה וכו' שאז הוא בג"ע דלעילא באימא ושם רואה מסוף העולם וכו' שהוא למעלה ממדריגת המקום והזמן וכמו שביארתי דבר זה במ"א וית' ג"כ בעז"ה במס' נדה.

והוא מ"ש כאן רבינו הקדוש שמשעת יצירה ניתן בו יצה"ר, כשנשלמים איבריו בו אז ניתן בו כח תאוה להיות נמשך למדות מגונות מצד טבעו. ואנטונינוס חשב שרבינו הקדוש מדבר מיצה"ר מכח הנחש וסט"א, ולכן הקשה לו א"כ יהי' בועט באמו וכו' והיינו שא"א לו למשול כ"ז שכח הארת אימא נמשך עליו, שאם הי' בו כח סט"א בהכרח שהי' מסולק מהגנת אימא ברחמה עליו, שהרי בה אין סט"א שולט כלל. וא"כ שהי' מסולק ממנה הי' לו לבעוט באמו ויוצא, ולכן אמר משעה שנולד וכו' שאז באמת מסתלק ממנו הארת אימא ואז ניתן בו יצה"ר השני. וז"ש דבר זה לימדני וכו', ר"ל להבין כוונת הכי' לפתח חטאת רובץ וכו' והבין.